

The background image shows a vast, dense forest of green trees, likely cypress, covering a hillside. In the distance, a city with numerous buildings and red roofs is visible at the foot of the mountains. The sky is clear and blue.

**OD GOLETI
DO ZAŠTIĆENOGL
PODРUČJA**

SPOMENIK PRIRODE PARK ŠUMA GORICA

Parkovi Dinarida - mreža zaštićenih područja Dinarida posvećena je unapređenju prirodnih i kulturnih vrijednosti zaštićenih područja Dinarida, njihovoj promociji i podršci, kao i primjeni dobrih praksi održivog razvoja i upravljanja. Mrežu Parkova Dinarida čini više od 100 zaštićenih područja iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske, Kosova*, Sjeverne Makedonije, Slovenije i Srbije.

#ReLOaD

Regionalni program lokalne demokratije
na Zapadnom Balkanu

Sadržaj brošure je isključiva odgovornost NVO Parkovi Dinarida.

* Imenovanje je bez predrasuda na poziciju ili status te u skladu s UNSCR 1244/99 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

Simbol grada Podgorice.

Pluća grada.

Zelena oaza.

Mjesto uspomena, šetnji i rekreacije.

Danas - zaštićeno područje – Spomenik prirode Park šuma Gorica.

ISTORIJAT NASTANKA PARK ŠUME GORICA

Brdo Gorica je kupasto uzvišenje u Podgoričko-Skadarskoj ravnici izgrađeno od krečnjaka a koje je pošumljeno u drugoj polovini 20. vijeka. U podnožju brda Gorica nastala je Mirkova varoš, kasnije nazvana Podgorica.

Po ranijim izvorima i svjedočenjima ideja pošumljavanja Gorice datira još sa kraja XIX vijeka uz prve pokušaje pošumljavanja još 1891. godine, a 1924. godine podignut je i rasadnik za proizvodnju sadnica za potrebe pošumljavanja Gorice. U tom periodu aktivnosti su bile usmjerene ka podizanju borove kulture na vrhu Gorice, kao i formirajući sastojine hrasta vještačkim i prirodnim putem. Međutim, sa akcijama pošumljavanja ozbiljnije se počelo raditi tek 50-tih godina prošlog vijeka.

1891.
prve akcije
pošumljavanja
na Gorici

1924.
godine podignut je i
rasadnik za
proizvodnju
sadnica za potrebe
pošumljavanja Gorice

2022.
godine Park šuma Gorica
je Odlukom Skupštine
Glavnog grada 22.juna,
proglašena spomenikom
prirode. Zaštićeno
područje zauzima
površinu od 105ha.

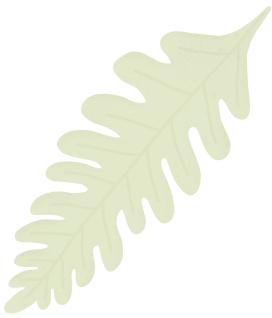
Pošumljavanje Gorice je bio izuzetno zahtjevan proces jer je zahtijevao pripremu terena, održavanje i zaštitu. Akcije sadnje su bile praćene i aktivnostima mjera njege i popunjavanja zbog dejstva ekstremnih uslova sredine, a dijelom i zbog čestih požara koji su pravili velike štete.

Za potrebe pošumljavanja na Gorici i drugim površinama u Podgorici, a zbog bolje prilagodljivosti uslovima sredine, počelo se i sa proizvodnjom pionirskih vrsta: alepskog bora (*Pinus halepensis Miller*), čempresa (*Cupressus sempervirens L.*), bora pinjola (*Pinus pinea L.*), primorskog bora (*Pinus pinaster Aiton*) i crnog bora (*Pinus nigra J.F.Arnold*), a od lišćara: makedonskog hrasta, (*Quercus trojana*) crnog jasena (*Fraxinus ornus*), bagrema (*Robinia pseudoacacia*), košćele (*Celtis australis*) i drugih vrsta.

Pionirske vrste – vrsta koja je prva kolonizovala goli ekosistem. Nakon što stignu, pionirske vrste započinju oporavak ekosistem čineći ga gostoljubivijim za kasnije vrste. To se obično postiže stabilizacijom tla, obogaćivanjem hranjivim materijama i sl

PRIRODNE VRIJEDNOSTI PARK ŠUME GORICA

Park šuma Gorica predstavlja urbanu zelenu površinu koja je u cijelosti formirana antropogenim uticajem. U vrijeme pošumljavanja brda Gorica (kao i drugih prostora u okviru Podgorice) vladalo je načelo „jednostavnosti“, tj. za sadnju je odabran veoma mali broj vrsta drveća, sa izrazitom dominacijom samo dvije vrste: alepskog bora (*Pinus halepensis*) i čempresa (*Cupressus sempervirens*) a sve to na prostoru koji pripada zajednici makedonskog hrasta.

Takav pristup imao je smisla zbog jednostavne nabavke sadnog materijala i brzog porasta drveća što je rezultiralo ubrzanim stvaranjem vjetrozaštitnih pojaseva i jačanjem sloja, na tim mjestima veoma plitkog, plodnog zemljišta.

Razvojem i sazrijevanjem ove sastojine razvijali su se novi uslovi koji su postepeno uslovili stvaranje jednog jedinstvenog područja. Danas, Park šuma Gorica, predstavlja područje izuzetne biološke vrijednosti.

Preko 900 vrsta

Park šuma Gorica u brojkama:

više od
400 vrsta biljaka

Estetski najljepši dio Gorice je sami vrh park šume gdje dominiraju stabla bora pinjola (*Pinus pinea*) koje imaju veliku dendrološku vrijednost.

Spomenik prirode Park šuma Gorica značajno je i sa aspekta međunarodne zaštite imajući u vidu prisustvo Natura 2000 staništa.

160 vrsta gljiva

50 vrsta mahovina

80 vrsta beskičmenjaka

14 vrsta puževa

14 vrsta gmizavaca

77* vrsta ptica

*U tabelu ornitofaune park šume Gorica uneseno je ukupno 218 vrsta. Od toga 77 vrsta pripada pravim stanovnicima ptičjeg svijeta Gorice. 22 vrste uključene su u spisak rijetkih posjetilaca. Postoje vrste ptica, njih 17 za koje stanište na Gorici ispunjava uslove za boravak i njihov nalaz tamo je moguć. Ostalih 107 vrsta samo uslovno se može pripisati fauni Gorice. To su ptice koje prilikom svojih migracija ili u potrazi za hranom nadležu brdo Goricu, redovno ili sporadično.

Natura 2000 vrsta i staništa - Za te vrste odnosno staništa smatra se da su od evropske važnosti jer su ugrožene, ranjive, rijetke.

UPOZNAJ BIODIVERZITET PARK ŠUME GORICA

©Agencija za upravljanje zaštićenim područjima Podgorice

Geastrum fimbriatum (foto: G.Kasom)

Sarcosphaera coronaria (foto: G.Kasom)

Tulostoma brumale (foto: G.Kasom)

Geastrum triplex (foto: G.Kasom)

Gljive

Na području brda Gorice identifikovano je ukupno 160 vrsta gljiva, a 13 je značajno sa aspekta zaštite.

Posebno značajna je *Pseudoboubovia benkertii* koja je opisana na osnovu materijala koji je sakupljen upravo na brdu Gorica.

Gljive su heterotrofni organizmi (to znači da za razliku od biljaka koriste gotove organske materije). Pojedine vrste gljiva razgrađuju biljne ostatke (mrteve djelove biljaka) i omogućavaju kruženje materije u prirodi. Bez tog procesa život na Zemlji ne bi bio moguć.

Mahovine

Mahovine su jedne od pionirskih grupa biljaka na požarištima. Usljed brojnosti po tlu u močvarama i planinskim šumama sprečavaju eroziju zemljišta, a takođe djeluju poput sundera, upijajući i polako odajući vodu ekosistemu. Buseni mahovina predstavljaju i miniekosisteme, jer se u njima nastanjuju brojni sitni beskičmenjaci, i neke bakterije.

Najveći diverzitet vrsta zabilježen je u dijelu brda Gorica koji je pod šumom u kojem mahovine predstavljaju značajnu komponentu zajednica koje pripadaju najnižem, prizemnom spratu (zemlja i druge podlage, korjen i kora drveća, kamenje, stijene), doprinoseći i izuzetno lijepom vizuelnom izgledu tih površina.

Flora

Park šuma Gorica svrstava se u floristički bogate lokalitete sa više od 400 vrsta biljaka (Stešević, 2002; 2009). Prije velikih požara 2011. i 2012. godine, šumsku vegetaciju Park šume Gorica uglavnom su izgrađivale zasađene borovo-čempresove šume i fragmenti prirodne šume makedonskog hrasta (*Quercetum trojanae montenegrinum*). Danas su fragmenti šume makedonskog hrasta potisnuti i veoma prorijeđeni, dok se po obodu brda ranije prisutna vegetacija otvorenih staništa postepeno gubi uslijed (sub)spontanog širenja šume.

Vrste koje krase brdo Gorica i ujedno predstavljaju zimski aspekt flore su: visibaba *Galanthus nivalis*, mrazovac *Colchicum hungaricum*, bijeli i dalmatinski šafran *Crocus dalmaticus* i *Crocus weldenii* i kostrika *Ruscus aculeatus*.

Zakonom zaštićene vrste su visibaba i mrazovac.

Galanthus nivalis - Visibaba

Crocus dalmaticus - mrazovac
©Udruženje ljubitelja Gorice i prirode

Beskičmenjaci

U spomeniku prirode Park šuma Gorica evidentirano je 80 vrsta beskičmenjaka. Pronađeno je 12 vrsta paukova (Aranea). Evidentirano je 68 vrsta insekata (Insecta), od čega 38 vrste leptira (Lepidoptera), 10 vrsta tvrdokrilaca (Coleoptera), 13 vrsta pravokrilaca (Orthoptera), 2 vrste bogomoljki (Mantodea) i 5 vrsta opnokrilaca (Hymenoptera). Značajno je spomenuti da su na Gorici prisutne i krovne vrste brskičmenjaka koje imaju izuzetno veliku ulogu u cjelokupnom ekosistemu.

Krovne vrste su značajne jer su odabrane za očuvanje biocenoza i biotopa i njihovom zaštitom štite se druge vrste na tom staništu. Takođe se koriste za odabir zaštićenih područja i definisanje minimalne površine koju treba zaštiti.

Vodozemci

Od vodozemaca najznačajnije su žabe krastača (*Bufo bufo*) i zelena žaba (*Bufo viridis*), koje su zaštićene nacionalnim zakonodavstvom. U pitanju su vrste žaba koje su najviše prilagođene na sušne spoljašnje uslove i samo u doba parenja zalaze u vodu.

Bufo viridis (foto Nina Loncarevic)

Gmizavci

Na području Spomenika prirode Park šuma Gorica evidentirano je prisustvo 14 vrsta gmizavaca. Fragmentacija staništa, požari jedni su od glavnih pritisaka ugroženosti ove grupe životinja. Gorica ima raznovrsnu i bogatu herpetofaunu zahvaljujući geomorfološkoj strukturi (kraško travnato uzvišenje) i postojećim habitatima koja posebno pogoduje gmizavcima koji naseljavaju kamenjare, šikare, živice, zarasle nasipe. Među njima ubrajamo razne vrste guštera i zmija. Najznačajniji su gušter zeljebać, zidni gušter i kraški gušter, kao i blavor – *Pseudopus apodus*, sljepić – *Anguis fragilis complex*, četvoroprugasti smuk – *Elaphe quatuorlineata*, leopard smuk – *Zamenis situla*, primorski smuk – *Hierophis gemonensis*, šilac – *Platyceps najadum* i poskok – *Vipera ammodytes*. Od njih se izdvajaju primorski smuk i kraški gušter koji su endemi Balkanskog poluostrva.

Posebna pažnja se treba posvetiti gotovo ugroženim vrstama kao što su: četvoroprugasti smuk – *Elaphe quatuorlineata* i šumska kornjača – *Testudo hermanni*. Ovi gmizavci su zakonom zaštićeni pa je zabranjeno njihovo uznemiravanje i hvatanje!

Poskok (*Vipera ammodytes*)
© Crnogorsko društvo ekologa

Ptice

Iako ornitološka istraživanja Crne Gore imaju dugu tradiciju i smatralo se da je Crna Gora ornitološki dobro poznata, to se ne može reći za brdo Gorici. Na Gorici dominiraju ptice pjevačice iz porodica zeba i strnadica a upadljiva je brojnost crnog kosa. S druge strane, zbog urbanog karaktera okružujućeg prostora i pojačanog prisustva ljudi na Gorici, odsustvuju neke vrste sa pojačanim senzibilitetom na humano prisustvo. To se ponajviše odnosi na ptice grbljivice.

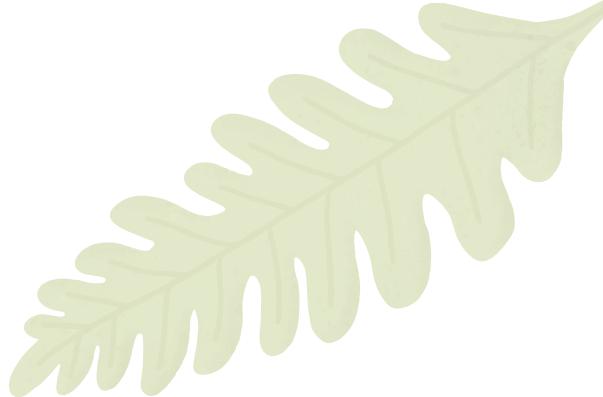
Strndarica - Emberiza hortulana

ZONE ZAŠTITE SPOMENIKA PRIRODE - PARK ŠUMA GORICA

U zaštićenom području Park šuma Gorica definisane su 2 zone zaštite (II i III) koje treba da obezbijede zaštitu ključnih prirodnih i kulturno istorijskih vrijednosti kao i zaštitni pojas (buffer zona) koji se nalazi van granica zaštićenog dobra.

SIMBOLI PARK ŠUME GORICA

Spomen-grobnica palih heroja

Spomenik-grobnica palih heroja nalazi se u Park-šumi na brdu Gorica i ima status kulturnog dobra. Spomenik je mauzolejskog tipa sa posmrtnim ostacima 66 narodnih heroja Crne Gore poginulih u NOR-u i 2 revolucionara, u periodu 1941-1945. godine. Spomenik je svečano otkriven 13. jula 1957. godine. Autori spomenika su Vojislav Đokić, ing. arhitekture i Drago Đurović, akademski vajar.

Crkva Sv. Đordja

Crkva sv. Đordja nalazi se u podnožju brda Gorica sa južne strane i ima status kulturnog dobra. Prvi podaci o nastanku crkve potiču iz XVIII vijeka, prema nekim istorijskim dokumentima nastala je u XVI vijeku dok najnovija istraživanja ukazuju da je crkva podignuta još u XI vijeku.

Mediteranski vrt – Zelena učionica

NVO „Udruženje ljubitelja Gorice i prirode“ je tokom 2017. i 2018. godine, u saradnji sa Glavnim gradom i revitalizovalo zapušteni i zakrčeni dio brda Gorica u prostor za edukaciju i ekologiju.

Prostor sadašnjeg „Mediteranskog vrta“ je nekoliko decenija bio biološki pasivan, skoro neprohodan, obrastao invazivnim pajesenom i gustim niskim rastinjem. Danas, pješačke staze, napravljene od viška biljnog otpada sa terena brda, vode kroz zasadenu nativnu mediteransku floru vrta (borovi, čempresi, mahonija, lemprike, divlji šipak, džanje, košćele...), preko 700 zasadjenih aromatičnih biljnih vrsta (ruzmarin, lavanda, pelim...), 100-tinjak višegodišnjih cvjetnica (hrizanteme, kamelije..) i bobičastih biljaka (200 jagoda), montirane su udobne klupe i info table.

Takođe, ispod pješačkog mosta, umjesto zakrčenog i neuglednog prostora, formirana je Zelena učionica (60m²) koja se koristi u edukativne svrhe. Prostor se intenzivno koristi u edukativne svrhe tokom cijele godine.

Mediteranski vrt

Rekreativne staze

Od samog formiranja park šume Gorica predstavlja glavno mjesto za šetnju i rekreaciju u prirodi stanovnika Podgorice. Na samom vrhu, gdje se ukazuje zadržljiva panorama grada, u zelenilu šume nalaze se pješačke, biciklističke staze, sportsko-rekreativni tereni i teretane na otvorenom.

O UPRAVLJAČU ZAŠTIĆENOG PODRUČJA – PARK ŠUMA GORICA

Agencija za upravljanje zaštićenim područjima Podgorice je formirana 2020.god. kao organizacija koja upravlja zaštićenim područjima na teritoriji Glavnog grada u smislu zaštite, održavanja, promocije i osiguranja neometnog odvijanja prirodnih procesa i održivog korišćenja prirodnih dobara.

U okviru Agencije neposredni nadzor nad zaštićenim područjima vrši Rendžerska služba. Rendžeri se brinu o bezbjednosti posjetioca, informišu o pravilima ponašanja u Parku i ukazuju na značajne karakteristike tog zaštićenog područja.

Na teritoriji Glavnog grada nalaze se vrijedna područja, koja su pod zaštitom:

Park prirode "Komovi",
Park prirode "Rijeka Zeta",
Spomenik prirode pećina "Magara"
Spomenik prirode brdo "Gorica".

Kontakt Agencije za upravljanje zaštićenim područjima Podgorice:

Telefon: 020 339 280

E mail: info@auzp.me

KAKO TI MOŽEŠ DOPRINIJETI OČUVANJU PARK ŠUME GORICA?

1. Postani volonter Agencije za upravljanje zaštićenim područjima Podgorice;
2. Pridruži se akcijama koje sprovode ekološka udruženja;
3. Informiši se o prirodnim vrijednostima Gorice i stečeno znanje podijeli sa drugima;
4. Ukoliko primijetiš otpad, pokupi ga i odloži u kantu;
5. Ukoliko primijetiš požar pozovi 112 ili 123.

Agencija za upravljanje
zaštićenim područjima
Podgorice

Finansira
Evropska unija

Brošura „Od goleti do zaštićenog područja - Park šuma Gorica” nastala je u okviru projekta „Za očuvanu Goricu” podržanog od Regionalnog programa lokalne demokratije na Zapadnom Balkanu 2. ReLOaD2 finansira EU, a sprovodi UNDP u partnerstvu sa 15 lokalnih samouprava, među kojima su Glavni Grad, Prijestonica Cetinje i opštine Zeta i Danilovgrad čineći klaster „Središnji region”.

